

אגף תכנים, תוכניות,
הכשרה והשתלמויות

הצעה לטקס יום השואה תשפ"ג

התנגדות יהודית

שמונים שנה למרד גטו ורשה

קריין: השנה, שנת תשפ"ג, מצוין יום הזיכרון לשואה ולגבורה בסימן "התנגדות יהודית – שמונים שנה למרד גטו ורשה".

"נפל דבר שהוא למעלה מחלומותינו הנועזים ביותר. הגרמנים ברחו פעמיים מן הגטו [...] אני מרגיש שמתרחשים דברים גדולים והדבר אותו העזנו לבצע ערכו רב ועצום."

קריין: דבריו של מרדכי אנילביץ', מפקד הארגון היהודי הלוחם (אי"ל), שאותם כתב ופרסם בעצם ימי המרד, מתמצתים את עוצמתו הייחודית של מרד זה.

המרד פרץ בערב פסח תש"ג, 19 באפריל 1943, והיה המרד העירוני הראשון נגד גרמניה הנאצית בכל השטחים שכבשה. מכל התקוממויות היהודים בזמן השואה, היה מרד גטו ורשה הממושך ביותר ומספר המשתתפים בו היה הגדול ביותר.

זה היה מרד עממי. בשעה שלוחמי הארגונים לחמו ברחובות הגטו, התבצרו יהודי גטו ורשה בבונקרים. לאחר כמה ימי לחימה, החלו הגרמנים להצית ולפוצץ בשיטתיות את בתי הגטו כדי להתגבר על הלוחמים וכדי לאלץ את המסתתרים לצאת ממקומות המחבוא.

קריין: כחודש ימים נלחמו יהודי גטו ורשה על נפשם. רבים נספו בימי המרד במלכודות האש והעשן. ידיעות על המרד נפוצו במהירות והגיעו גם לעולם החופשי, והמרד היה לסמל ללחימה של מעטים מול רבים, סמל עצמאותה של רוח האדם ולעוצמתה.

דבר מנהל/ת ביה"ס

קריין: לאמירת דברי זיכרון ואת תפילת "אל מלא רחמים", אתם מתבקשים לעמוד.

(מוצע טקסט של אבא קובנר, ניתן להשתמש בכל טקסט אחר לבחירת בית הספר)

נזכור / אבא קובנר

נזכור את אחינו ואחיותינו, את בתי העיר ואת בתי הכפר,
את רחובות העיירה שסאנו כנהרות,
ואת הפונדק הבודד עֲלֵי אורח,
את הישיש בקלסתר פניו,
את האם בסוּדְרָה.
את הנערה בצמותיה,
את הטף את הטף.
את אלפי קהילות ישראל על משפחות האדם,
את כל עדת היהודים
אשר הוכרעה לטבח על אדמת אירופה מידי הכורת הנאצי.
את האיש שזעק פתאום ובזעקתו מת.
את האישה שחִבְקָה את תינוקה אל ליבה וזרועותיה צנחו.
את התינוק שאצבעותיו מגששות אל פיטמת האם והיא כחולה
וצוננת.
את הרגליים, את הרגליים שביקשו מפלט ולא היה מנוס עוד.
ואת שקפצו ידיהם לאגרוף,
האגרוף שחָפַן את הברזל,
הברזל שהיה לנשק החזון, הייאוש והמרד.

והם בְּרִי הלבב.
והם פקוחי העיניים.
והם שהשליכו נפשם מנגד וידם קצרה מלהושיע.
נזכור את היום.
את היום בצוהריו.
את השמש שעלתה על מוקד הדמים,
את השמים שעמדו גבוהים ומחרישים.
נזכור את תלי האֶפֶר אשר מתחת לגנים הפורחים.
יזכור החי את מתיו,
כי הִנֵּה הם מנגד לנו.
הִנֵּה ניבטות עיניים סביב סביב.
ואל דומי, אל דומי לנו עֲדֵי יהיו חיינו ראויים לזכרם.

קריין: אל מלא רחמים

אל מלא רחמים, שוכן במרומים,
המצא מנוחה נכונה על כנפי השכינה,
במעלות קדושים וטהורים, כזהר הרקיע מזהירים,
את כל הנשמות של נשמת מיליוני היהודים, חללי השואה באירופה,
שנהרגו, שנשחטו, שנשרפו ונסנספו על קדוש השם,
בידי המרצחים הגרמנים הנאצים ועוזריהם משאר העמים.
לבן בעל הרחמים יסתירם בסתר כנפיו לעולמים,
ויצור בצרור החיים את נשמותיהם.
ה' הוא נחלתם, בגן עדן תהא מנוחתם,
ויעמדו לגורלם לקץ הימין, ונאמר אמן.

קריין: אפשר לשבת.

קריין:

לא היינו שם.

לא עברנו, לא חווינו,

ועם זאת – אנו רוצים לקבל על עצמנו את

האחריות לזכור, ולזכור באחריות.

וגם אם אין לי מילים, וגם אם יש לך מעט,

גם אם אני רחוק, וגם אם אני קרובה,

וגם אם אנחנו שייכים, וגם אם איננו

מרגישים שום שייכות – נתכנס אל תוך

עצמנו, נתכנס בינינו, ננסה להתכנס יחד,

אנחנו פה היום.

שיר: שיר ללא שם – שלום חנוך

מילים:

<https://shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=960&wrkid=28776>

ביצוע:

<https://www.youtube.com/watch?v=ZWEH1VTJW94>

קריין: הנאצים, בכל שנות שלטונם, עשו כל מאמץ להרוס את רקמת החיים היהודיים באירופה.

מיומנה של נערה אלמונית:

"היום יפה, כשהשמש זורחת קל יותר על הנשמה.

אדם מתגעגע לחיים אחרים.

כשרואים את הגדר שמפרידה אותנו משאר העולם, הנפש משתוקקת לחופש כמו ציפור בכלוב,

העיניים מתמלאות דמעות, כמה אני מקנאה בציפורים.

הלב מתפקע מגעגועים, אני נזכרת בשנים עברו.

האם אחיה בזמנים טובים יותר? מי יודע?

האם אהיה עם ההורים והחברים? מי יודע?"

קריין:

"זיכרונות המלחמה, מלחמת העולם השנייה – אני מקווה שזה לא יפגיע אתכם,

הזיכרונות האלה קשורים אצלי בהרבה אהבה.

אין סוף אהבה.

מי שהיה בגטו וראה איך אימהות מגוננות על ילדיהן, אימהות לא אוכלות ורק מאכילות,

איך נערים ליוו את הוריהם כדי לא להשאיר אותם לבד והגנו עליהם עד הרגע האחרון.

כשאני שואל את עצמי מאין נובעים הכוחות לכתוב, זה לא מתוך מראות הזוועה,

אלא מתוך מראות האהבה שהיו שם בכל מקום.

העולם שלי לא נשאר בדמות תליין,

העולם שלי לא נשאר בדמות הרוע שאי אפשר לתקן אותו, הרוע האין סופי.

נשארתי עם בני אדם ואהבתי אותם"

מתוך דבריו של שורד השואה, אהרון אפלפלד.

קריין:

התגייסותם של יהודים יחידים, של ארגונים ושל תנועות להתנגדות לכוונות הנאצים ולמעשיהם הייתה יריעה מופלאה ורב גונית, כפי שכתב ביומנו אהרון קפלן, מחנך ופדגוג שנרצח בטרבלינקה: "הכול אסור לנו – והכול אנחנו עושים".

למסכת ההתנגדות היהודית לנאצים, על גווניה ועל יריעתה הנרחבת, לא היה אח ורע אצל אף עם אחר באירופה הכבושה, וזאת למרות היותם של היהודים מבודדים וחסרי כל סיכוי.

קריין : מי האיש נכתב על ידי מיכל גוברין

מי האיש ששמר על צלמו גם כשהפכוהו אבק,

אב ששלח את בתו לחיים,

אם ששלחה את בנה,

נכדה שנאבקה על חיי סבתה,

ואדם שאחז ביד זר.

מי האישה והאיש שאחזו בנשק

וכתבו את שורות החירות בדברי הימים,

ומי האיש שקיים תלמודו אסור בַּתפילין,

מי האישה שחילקה תעודות מזויפות,

ומי שהגניב גבולות.

קריין:

מי האיש שכתב וצייר וסיפר וחלם,

וצילם ותיעד את עדות האדם,

מי שצחק וימי שאהב,

מי שכתבה מרשמים להשכיח רעב,

ומי שחלקו פרוסת לחם.

קריין:

מי האיש שהרים את הנופל במסדר,

ומי שסיימה את מכסת העבדות של שכנתה

מי שאמרו מילה של עידוד,

ואלו שבשעת בין-ערביים,

בצל משרפות,

היו עומדים לתפילה או שרים.

קריין: מי הילדים ששיחקו וחלמו,

וכתבו שיריהם בין גדרות,

ומי לא משה ידו מידם,

גם בלכתם אל מותם.

מי האיש, האישה, הילד והזקנה

שקידשו צלם אדם.

שיר: תנו לגדול בשקט

מילים:

<https://shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=966&wrkid=7772>

ביצוע:

<https://www.youtube.com/watch?v=-36WqjtdBBA>

קריין: לנוער היהודי היה תפקיד מיוחד ומפואר במסכת ההתנגדות היהודית לנאצים.

בכל הפעולות, בלטה תרומתם של צעירים, במיוחד של חברי ארגונים ותנועות נוער, ללא הבדל השקפה והשתייכות פוליטית. הניעה את הצעירים תקווה כי בעתיד יוכלו להגשים את חלומותיהם ואת כישרונותיהם.

קריין:

יצחק (אנטק) צוקרמן, יליד וילנה, היה ממייסדי ארגון אי"ל בגטו ורשה ומראשי המרד. לאחר נפילת גטו ורשה ארגן את ההתנגדות גם בגטאות אחרים. ב-1946, עלה לישראל ונמנה עם מייסדי קיבוץ לוחמי הגטאות, וכך סיפר:

"נשקנו היה: אקדחים, אקדח לכל אדם, רובים מעטים... פצצות מתוצרת עצמית... בקבוקי הצתה..."

נוסף לכך היה לנו עוד נשק אחד: אידאה גדולה, נכונות, מסירות נפש.

ראינו את אידאת המרד כאידאה מרכזית בחיינו...

הייתה רוח כזו בתנועה החלוצית ובתנועות הנוער שלנו שאמרה: מרד!

ידענו: למען החיים ולמען אלה שמעבר לים, למענם ולמעננו, לכבודם ולכבודנו, להמשך אשר יבוא, לדורות

הבאים – מרד!"

שיר: תרגיל בהתעוררות

מילים:

<https://shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=16195&wrkid=37035>

ביצוע:

<https://www.youtube.com/watch?v=Sy3JWvyByYQ>

קריין: 2 שנה אחרי מרד גטו ורשה, קיים רם עברון, עורך עיתון "למרחב", ריאיון עם יצחק אנטק צוקרמן.

השאלה האחרונה שהציג לו בריאיון הייתה מה יש ללמוד מן הצד הצבאי, הטקטי והאסטרטגי של מרד הגטו.

זו הייתה תשובתו של אנטק:

קריין: "אינני חושב שיש צורך לנתח את המרד מבחינה צבאית. המדובר הוא במלחמה של פחות מאלף איש נגד צבא אדיר, ובלב איש לא היה הפקפוק ביחס לתוצאותיו המעשיות.

זה לא נושא ללימוד בבית ספר צבאי. לא הנשק, לא המבצעים, לא הטקטיקה.

אם יש בית ספר ללימוד רוח האדם, הרי שם זה צריך להיות מקצוע ראשי.

הדברים החשובים באמת היו טמונים בכוח שגילו צעירים יהודיים, אחרי שנים של השפלה, לקום על משמידיהם ולקבוע בעצמם באיזה מוות יבחרו: טרבלינקה או מרד.

אינני יודע אם קיימת אמת מידה מקובלת ללמוד את זה. "

קריין: בהתנגדות היהודית המזוינת יש ניצחון של רעיון, של אמונה – ניצחון הרוח.

שיר: אני מאמין (שחקי שחקי)

מילים:

<https://shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=168&wrkid=2933>

ביצוע:

<https://www.youtube.com/watch?v=4iMMsAZH4cl>

קריין: שמשון דרגנר, שימק, נולד בקרקוב, בגיל 13 הצטרף לתנועת "עקיבא" והיה לאחד מחבריה הבולטים ולחבר הנהגתה. דרגנר היה ממייסדי "החלוץ הלוחם" באוגוסט 1942, הארגון הלוחם של הנוער היהודי החלוצי בקרקוב. בשמונה בנובמבר 1943, נתפס בידי הנאצים וככל הנראה נרצח.

קריין:

"כי המחשבה הבריאה על העתיד היא המניע העיקרי של התנהגותנו.

אנו עומדים בהתנגדותנו מתוך הכרה שזו דרכו של כל עם נדכא.

אילו ביקשנו להציל רק מה שנותר לנו היינו יכולים, באומץ לב ובכוח סבל, למצוא יותר מדרך בריחה אחת.

אנו נאבקים על צדק נעלה יותר,

על עניין החירות,

ולמען אלה אין אנו מהססים לסכן את הדבר היחיד שנותר לנו.

לא זו השאלה, מה יכול אדם להפסיד,

אלא מה אפשר וראוי להשיג: את החירות."

קריין: לשירת התקווה, הקהל מתבקש לעמוד.

כָּל עוֹד בְּלֵבב פְּנִימָה
נֶפֶשׁ יְהוּדֵי הוֹמָיָה,
וּלְפָאֲתֵי מִזְרָח קְדִימָה
עֵין לְצִיּוֹן צוֹפִיָּה –

עוֹד לֹא אֲבָדָה תְּקוּתָנוּ,
הַתְּקוּהָ בֵּת שְׁנוֹת אֲלֻפִּים,
לְהִיּוֹת עִם הַפְּשִׁי בְּאֶרְצָנוּ
אֶרֶץ צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם.